

BFNO - MILIEUZORGSTEL

Smulders Herman (redactie)
De Rijck Luc
De Ruytter Dries
Hovelynck Johan
Nold Jen

Intentieverklaring

De BFNO wil haar leden aanzetten hun **activiteiten op een 'milieuvriendelijke' wijze te organiseren**. Op termijn streeft de BFNO er op deze manier naar een bijdrage te leveren tot de hoogst noodzakelijke dialoog tussen recreatie enerzijds en milieubeleid anderzijds. Deze dialoog zou moeten resulteren in een project rond '**recreatief medebeheer**'.

Bedrijfsgegevens BFNO:

Beroepsfederatie van Natuursportondernemingen vzw
Eugène Gilbertstraat, 4 te 3000 Leuven

Situering

Bij gebrek aan gefundeerd wetenschappelijk studie- en documentatiemateriaal in verband met het zo vaak gebruikte concept '**draagkracht**', in de relatie natuur versus recreatie, dringt een meer algemene en pragmatische aanpak zich op.

Het BFNO - milieuzorgstelsel is hoofdzakelijk gebaseerd op praktische informatie ontleend aan:

- ◇ België: de 10 gedragsregels van de BFNO-natuursportondernemer ¹
- ◇ Nederland: - het VeBON-project "Veilig en Groen" ²
- Stichting Recreatie, Milieuzorg: Handboek voor de recreatiesector ³
- ◇ Nieuw Zeeland: de "Environmental Care Code" en de "Water Care Code" ⁴
- ◇ Verenigde Staten: het "Leave no trace"-project ⁵

Het BFNO-milieuzorgstelsel suggereert een aantal 'aandachtspunten' om de '**impact**' van de recreatieve sportbeoefenaar op het milieu zoveel mogelijk te beperken. Met impact wordt hier verwezen naar fenomenen als **lawaai**, **waterbezoedeling**, **bodemverharding en eutrofiëring** (vergroting van de voedselrijkdom door, bijvoorbeeld, het achterlaten van etensresten). Verder wordt er aandacht besteed aan de zogenaamde '**sociale impact**', namelijk: gedrag dat de (natuur)-beleving van anderen in het gedrang kan brengen.

¹ www.bfno.be : Beroepsfederatie van Natuursportondernemingen

² www.vebon.nl : Vereniging van Buitensport Ondernemingen Nederland

³ Kerstens. C. & Rens. P., Milieuzorg: Handboek voor de recreatiesector, Stichting Recreatie, Den Haag, 1995.

⁴ www.doc.govt.nz

⁵ www.lnt.org

Ook elementen als respect voor eigendom en respect voor de natuurlijke omgeving in het algemeen ressorteren onder de noemer 'sociale impact'.

Tenslotte stoelt het BFNO - milieuzorgsysteem op de premisse dat milieuzorg meer te maken heeft met attitude en respect voor de natuur en de medemens, dan met wetten en reglementen.

1. Algemeen: milieuzorg systeem

Dit onderdeel bevat een aantal aandachtspunten die betrekking hebben op het milieuaspect van de aangeboden programma's. De BFNO gaat er van uit dat een milieuvriendelijke aanpak vergt dat een natuursportprogramma elk van deze aandachtspunten **in overweging** neemt, en dat een organisatie haar praktijk ter zake kan **verantwoorden** en **documenteren**. De BFNO suggereert *niet* dat deze lijst volledig is en dat het louter overwegen van elk van deze punten volstaat om een 'milieuvriendelijk' programma aan te bieden.

1.1. Documentatie wetgeving milieu & recreatie

- ◇ België
 - federale wetten
 - gewestelijke (Vlaanderen / Wallonië) decreten & ordonnanties (Brussel)
 - gemeentelijke verordeningen
 - andere
- ◇ Buitenland
 - per land / regio waar men actief is zo veel en zo goed mogelijk relevante
 - documentatie verzamelen

1.2. Deelnemers

Documentatiemateriaal ter beschikking van de deelnemers betreffende:

- reglementen en/of afspraken die nageleefd dienen te worden
- de mogelijke impact van de geplande activiteit en hoe zij deze impact tot een minimum kunnen herleiden
- respect voor de (natuur)-beleving van derden

1.3. Begeleiding

- ◇ Informatie: de begeleiders worden op regelmatige tijdstippen ingelicht over de actuele stand van zaken
- ◇ Opleiding: de begeleiders worden aangemoedigd om zich in de mate van het mogelijke zoveel mogelijk bij te scholen in de milieuproblematiek

1.4. Rapportering milieuproblemen

- ◇ Beschrijving van de vastgestelde problemen
- ◇ Opvolging van de gerapporteerde problemen

1.5. Milieuzorg vergadering

- ◇ Samenstelling van de vergadering
- ◇ Milieuverantwoordelijke (tijd en middelen voorzien)
- ◇ Verslagen

1.6. Andere

2. Terreinen en vaste installaties

Door de grote verscheidenheid in terreinen (bossen, weiden, stranden, steengroeven, grotten, rivieren, ...) en gebruikte installaties is het onbegonnen werk om voor ieder mogelijke site een afzonderlijke en gedetailleerde lijst van aandachtspunten op te zetten. Wel vermelden we een aantal aandachtspunten waarvan de BFNO oordeelt dat ze moeten **in overweging** genomen worden om tot een **verantwoord** milieubeleid te komen. Het is voor elke rubriek mogelijk bijkomende aandachtspunten te formuleren. Deze mogelijkheid is telkens aangeduid met de term "andere".

2.1. Terrein

Indien eigen terreinen (of gehuurde terrein) gebruikt worden, informeer en documenteer u zoveel mogelijk bij de plaatselijke milieudiensten over plaatselijke reglementeringen / afspraken / gevoeligheden.

- ◇ Aanleg en onderhoud
 - aanleg van (wandel)-paden
 - signalisatie
 - aandacht voor afwatering (erosie)
 - plaats van inplanting :
 - vaste sportinstallaties
 - situering picknick zones
 - situering kampvuur plaatsen
 - situering van kampeer zones
 - situering van sanitaire zones
 - afval collectoren
 - andere
 - andere
- ◇ Andere

2.2. Installaties

Indien vaste installaties gebruikt worden (op eigen of gehuurd terrein), informeer en documenteer u zoveel mogelijk bij de plaatselijke milieudiensten over het gebruik van duurzame (onderhouds)-materialen. Indien vaste installaties gebouwd worden dient men rekening te houden met de plaatselijke reglementering rond ruimtelijke ordening.

- ◇ Gebruik maken van duurzame materialen
- ◇ Aandacht voor de 'milieu impact' van bepaalde bevestigingstechnieken (vb. circulaire bevestigingen kunnen bij bepaalde boomsoorten nefast zijn)
- ◇ Aandacht voor visuele vervuiling (o.a. felle kleuren)
- ◇ Aandacht voor geluidshinder & lichtvervuiling (o.a. hinder voor burenen)
- ◇ Sanitaire installaties voorzien (afvalverwerking!)
- ◇ Afval

3. Andere aspecten

Uitgangspunt van het BFNO milieuzorgsysteem is de zogenaamde '**draagkracht**' van de natuur met betrekking tot de organisatie van buitensporten. Het is derhalve niet de bedoeling een draaiboek te ontwikkelen dat betrekking heeft op de algemene bedrijfsvoering. Wel willen wij enkele aandachtspunten formuleren die naar gelang de relevantie door de betrokken ondernemingen verder kunnen uitgediept worden.

- ◇ Sportmateriaal
 - gebruik van duurzaam sportmateriaal materiaal (vb. polyester kajaks versus polypropyleen)
 - andere
- ◇ Rollend materiaal
 - uitlaatgassen
 - olielekken
 - benzineopslag
 - andere
- ◇ Gebouwen
 - isolatie
 - verwarming
 - andere
- ◇ Administratie
 - recyclage van papier
 - printers...
 - andere
- ◇ Andere

4. BFNO MILIEU - GEDRAGSCODE

Deze gedragscode is hoofdzakelijk gebaseerd op het Amerikaanse 'Leave No Trace'-programma⁶ enerzijds en op de BFNO-gedragscode⁷ anderzijds. De BFNO-milieu-gedragscode wil niet enkel bijdragen tot het beperken van de 'impact' van buitensportprogramma's op de natuur maar tevens ook bijdragen tot de bewustwording terzake van de deelnemers.

Het geheel werd vertaald naar de Belgische / Europese situatie⁸. In de mate van het mogelijke wordt in voetnoten verwezen naar de wettelijke regelgeving zoals die in Vlaanderen en/of België van toepassing is.

Tenslotte komt het er op neer dat iedere organisatie dit 8-punten programma zou toepassen op ieder van de georganiseerde activiteiten en/of buitensport-programma's.

Het is een utopie te veronderstellen dat men met deze milieucode alle impact op de natuur kan vermijden. Wel moet het mogelijk zijn om **'niet-vervuilend'** met de natuur om te gaan.

4.1. Planning & voorbereiding

4.1.1. Situering:

Een goede voorbereiding van de activiteiten laat toe de impact op de omgeving te beperken. Hou onder meer rekening met:

- ◇ bestemming
- ◇ tijdstip / seizoen
- ◇ aantal deelnemers
- ◇ uitrusting: enkele voorbeelden ter illustratie
 - tenten of zeilen voorzien betekent dat men geen takken nodig heeft voor het bouwen van een bivak
 - voldoende warme kledij meenemen vermindert de noodzaak om vuur te maken
 - goed bevestigd materiaal in een kano vermijdt bij het omslaan, niet enkel verlies van materiaal maar beperkt tevens ook uitgebreide zoekacties en oeverbeschadiging (erosie)⁹
 - goed onderhouden en proper materiaal beperkt het 'toevallig' verplaatsen van bijvoorbeeld micro-organismen en zaden (speleo, kanovaren,...)
 - voorzie steeds in vuilzakken en een schopje
- ◇ noodsituaties: omdat natuursport bij noodsituaties geen prioriteit is, kan een goed plan een waardevolle bijdrage zijn voor de 'milieuzorg'¹⁰

⁶ www.lnt.org

⁷ Deze gedragscode is reeds van bij de oprichting van de BFNO (1989) in voege: www.bfno.be

⁸ Hovelynck J., Leave No Trace! Richtlijnen voor niet-vervuilend buitensporten, Tijdschrift voor Lichamelijke Opvoeding, BVLO, nr.2, 2002, pp. 19-23.

⁹ Art. 7 van het besluit van de Waalse Regering van 30.06.1994 (BS 09.08.1994) regelt de in- en uitstapplaatsen aan de Waalse rivieren. Voor het overige bestaat er grote onzekerheid over de rechtsgeldigheid van meerder aanvullende besluiten die uitgevaardigd werden door de opeenvolgende bevoegde Waalse Ministers sinds 1994. Minderjarigen (en hun begeleiders) mogen daarentegen overal vlotvaren EN overal in- en uitstappen !

¹⁰ Hovelynck J. (Red), De Rijck L., De Ruytter D., Nold J. & Smulders H. (2001).

Naar een kwaliteitssysteem voor programmaveiligheid in de natuursportsector? Vlaams Tijdschrift voor Sportbeheer, ISB, nr.168, 2002, pp.27-31.

4.1.2. Praktisch:

- ◇ Ken de plaatselijke reglementeringen en gevoeligheden
- ◇ Wees voorbereid op extreme weersomstandigheden, gevaren en noodsituaties
- ◇ Timing: vermijdt periodes van grote concentraties (vakanties)
- ◇ Beperk het aantal deelnemers
- ◇ Herpak het voedsel: beperking van afval
- ◇ Gebruik kaart & kompas i.p.v. allerlei artificiële signalisatie (verf, vlagjes...)

4.2. Wandel en kampeer op duurzame ondergrond ¹¹

4.2.1. Situering:

Bodemverdichting, met onder andere erosie als gevolg, is een belangrijk fenomeen dat optreedt bij het veelvuldig gebruik van dezelfde paden. Mogelijke impact kan vermeden of verminderd worden door erosiegevoelige terreinen te vermijden. Zo zijn naaldbossen minder kwetsbaar dan loofbossen, is droge ondergrond minder kwetsbaar dan vochtige ondergrond, vlak terrein minder kwetsbaar dan steile hellingen,...¹² Verplaatsingen gebeuren dus bij voorkeur op minder gevoelige ondergrond zoals rots, grint, droog gras, sneeuw.

Ook voor het zoeken van kampeerplaatsen gelden dezelfde overwegingen. Bovendien doet men er best aan een kampeerplaats te zoeken met voldoende afwatering zodanig dat men geen grachtjes rond de tenten dient te graven.

4.2.2. Praktisch:

- ◇ Duurzame ondergrond omvat bestaande paden en kampeerplaatsen, rots, grint, droog gras en (voldoende) sneeuw
- ◇ Bescherm de oevers: kampeer minstens 60 meter van meren en rivieren
- ◇ Goede kampeerplaatsen worden gevonden, NIET gemaakt. De omgeving wijzigen is niet gewenst.
- ◇ In druk bezochte gebieden:
 - gebruik uitsluitend bestaande paden en kampeerplaatsen
 - wandel steeds achter elkaar, zelfs als het nat en slijkerig is
- ◇ In vochtige gebieden:
 - spreidt het gebruik (in ruimte en tijd) om het ontstaan van nieuwe paden en kampeerplaatsen te vermijden
 - vermijdt plaatsen waar 'impact' reeds begonnen is

¹¹ In België is het kamperen geregeld volgens de Wet van 30.04.1970 op het kamperen (BS 06.01.1971) en uitgewerkt in het KB van 29.10.1971, gewijzigd door het KB van 26.05.1978 (BS 30.09.1978)

¹² Zowel in Vlaanderen als in Wallonië en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is men bij decreet verplicht op de bestaande paden te blijven (Vlaanderen: Bosdecreet van 13.06.1990 (BS 28.09.1990); Wallonië : Decreet van 16.02.1995 (BS 11.05.1995); Brussel: Ordonnantie van 30.03.1995 (BS 23.06.1995)).

4.3. Laat geen afval achter

4.3.1. Situering:

In principe wordt alle afval steeds mee terug genomen. Het achterlaten van 'biologisch afbreekbare' stoffen (vb. etensresten) hoeft niet perse een probleem te zijn ware het niet dat:

- ◇ dieren ze vaak opgraven met mogelijke besmettingen als gevolg
- ◇ door concentratie van grote hoeveelheden etensresten – zeker in de nabijheid van water – eutrofiering van bodem en water meer dan waarschijnlijk is.

Afval beperken, niet morsen bij het koken, eten en afwassen, zijn andere aandachtspunten. Verder is het belangrijk meerdere stevige vuilniszakken te voorzien. Het scheuren van een vuilniszak doet vaak alle geleverde inspanningen teniet.

Twee soorten afval die doorgaans niet of zeer moeilijk terug meegenomen worden zijn menselijk afval en afvalwater.

De meest aangewezen manier om het menselijk afval te verwijderen is het graven van een 'WC-putje'. Dit 'WC-putje' moet minstens 20cm diep zijn en minstens 70m verwijderd van water. Best houdt men ook rekening met mogelijke afwatering van het terrein. Tampons en maandverbanden moeten meegenomen worden. Tampons en maandverbanden begraven moet absoluut vermeden worden. Niet enkel hebben zij een zeer geringe biologische afbreekbaarheid maar tevens is de kans zeer groot dat dieren dit soort afval opgraven. Vervuild water, zowel afwaswater als zeepwater kan men best weggieten in een putje (cfr. het WC-putje). Afwaswater met veel etensresten kan men best 'zeven' om vervolgens de etensresten (eutrofiering!) met het gewone afval mee terug te nemen. Tenslotte doet men er best aan biologisch afbreekbare zeep te gebruiken¹³.

4.3.2. Praktisch:

- ◇ Al wat je meeneemt neem je ook terug. Controleer kampeerplaatsen en picknick plaatsen op afval en etensresten
- ◇ Menselijke faeces worden minstens 20cm diep begraven en 70m verwijderd van water, paden en kampeerplaatsen
- ◇ Tampons en maandverbanden worden meegenomen
- ◇ Wassen en afwassen gebeurt minstens 70m verwijderd van water. Giet het 'gefilterde' water in een putje. Gebruik enkel biologisch afbreekbare zeep.
- ◇ Voorzie steeds in voldoende vuilzakken en een schopje

4.4. Neem niets mee

4.4.1. Situering:

Strikt genomen veroorzaakt elke aanwezigheid een zekere vorm van verstoring. De verstoringen van de natuur veroorzaakt door 'toevallige' passanten is evenwel niet selectief en op termijn bijgevolg ook minder nefast.¹⁴ Erger is het gesteld met doelbewuste verstoringen zoals het selectief plukken van bloemen en bladeren (herbarium aanleggen) of verstoringen veroorzaakt door vogel- en / of natuurobservatie. Studies hebben uitgewezen

¹³ Relevant in deze context is het amusante, maar tevens in moeilijk Amerikaans-Engels geschreven boekje van Meyer Kathleen, *How to shit in de woods*, Ten Speed Press, Berkeley, 1989

¹⁴ Men dient er dan wel voor te zorgen dat men niet de 100 ste. 'toevallige passant' is op korte tijd

dat bijvoorbeeld in België de terugval van de 'kiekendief' veroorzaakt werd door het veelvuldig verstoren van nesten door 'vogelobservators'¹⁵.

In onze contreien zijn het verzamelen van stalagmieten en stalactieten (speleo) bekende vormen van natuurbeschadiging.

Verder dient men ook het nodige respect op te brengen voor het cultureel patrimonium (ruines, dolmen, ...).

4.4.2. Praktisch:

- ◇ Bescherm het verleden: kijken naar historische structuren en voorwerpen mag, aankomen niet
- ◇ Laat stenen, planten en bloemen onaangeroerd
- ◇ Raak geen 'verlaten' jonge dieren aan
- ◇ Vermijdt de introductie of het vervoer van 'zone-vreemde' soorten bijvoorbeeld door het wassen van speleo-kledij en -materiaal, het reinigen van kano's & kajaks...
- ◇ Bouw zelf geen structuren. Graaf geen grachten.

4.5. Beperk de impact van (kamp)vuur

4.5.1. Situering:

Vuur is een heel bijzondere problematiek. Eerst en vooral is het maken van vuur op vele plaatsen verboden¹⁶. Natuurvriendelijk kamperen impliceert derhalve dat men bij voorkeur gebruik maakt van kookstelletjes.

Op plaatsen waar vuur maken toch toegelaten is doet men er best aan reeds bestaande vuurpunten te hergebruiken. Verder wordt de omgeving van een vuurpunt meestal druk betreden. Hou daarom ook rekening met het aspect bodemverdichting. Alleen sprokkelhout gebruiken, niet meer hout gebruiken dan noodzakelijk, het hout volledig verbranden en het uitstrooien van de volledig gedoofte assen zijn andere belangrijke aandachtspunten.

Indien mogelijk tracht men vuur aan te leggen op een anorganische grondlaag. Anorganisch materiaal (vb. zand) vindt men o.a. in rivierbeddingen. Maak een plateau van zand waarop men vervolgens het vuur aanmaakt. Eenmaal het vuur volledig geblust kan men het zand, samen met de resterende assen, naar zijn oorspronkelijke plaats terug brengen. Indien men het zandplateau op een onderliggend zeil bouwt kan men achteraf het geheel aan zand en assen verwijderen zonder sporen op de ondergrond na te laten.

4.5.2. Praktisch:

- ◇ Kampvuren kunnen een blijvende impact hebben op de natuur. Gebruik bij voorkeur lichtgewicht branders om te koken en kaarsen als verlichting.
- ◇ Hergebruik bestaande vuurplaatsen i.p.v. nieuwe te creëren.
- ◇ Gebruik niet meer hout dan absoluut nodig. Gebruik enkel gesprokkeld hout.
- ◇ Verbrand het hout volledig. Doof het vuur volledig en verspreid de assen.
- ◇ Bouw een vuur bij voorkeur op een plateau van zand

¹⁵ Kesteloot E., Perturbations causes par la presence humaine, in: I.U.C.N., pp. 237-243, 1967

¹⁶ Het Veldwetboek reeds daterend van 7.10.1886 (BS 14.10.1886) en aangepast op 08.14.1969 (BS 25.06.1969), legt boeten en gevangenisstraffen op van 1 tot 15 dagen voor het "vuur aansteken op een veld op minder dan 100m van huizen, bossen, heiden, boomgaarden, hagen, graan, stro, mijten of plaatsen waar vlas te drogen is gelegd" .

4.6. Respecteer de fauna

4.6.1. Situering:

Wat voor planten en bloemen geldt is uiteraard ook van toepassing op dieren. Bij dieren ligt het accent enerzijds op het zo min mogelijk verstoren van hun habitat en anderzijds op het vrijwaren van hun gezondheid. Contact met menselijk afval (cfr. faeces & afvalwater) geeft vaak aanleiding tot ziekte bij dieren. Ook het kunstmatig voederen moet vermeden worden.

Praktisch:

- ◇ Observeer van op afstand. Niet naderen en/of opjagen
- ◇ Nooit dieren voederen.
- ◇ Bescherm het wild EN uw eigen voedselvoorraad door het veilig op te bergen
- ◇ Hou de eigen huisdieren steeds aan de lijn. Beter is ze thuis te laten.
- ◇ Hou rekening met broedseizoenen, winterslaap, ...

4.7. Respect voor de andere natuurgebruikers

4.7.1. Situering:

Door de toenemende belangstelling voor natuurbeleving en voor sportieve recreatie in een natuurlijk milieu ontstaan er steeds meer conflicten tussen verschillende 'gebruikers' onderling. Veel meer dan het opstellen van wetten en reglementen, zijn wederzijds respect en begrip, elementen die kunnen bijdragen tot een betere (natuur)-beleving voor alle betrokkenen.

Hoe men het ook bekijkt, recreatie en natuurbeleving zijn maatschappelijke fenomenen waarmee men blijvend rekening zal dienen te houden. Ook de mens heeft een plaats in de natuur !

4.7.2. Praktisch:

- ◇ Respecteer de (natuur)-beleving van andere recreanten.
- ◇ Wees beleefd en verleen de gepaste voorrang.
- ◇ Picknick en kampeer niet te dicht bij bestaande paden.
- ◇ Vermijdt luidruchtig optreden, felle kleuren, te grote groepen, ...
- ◇ Verwijder mogelijke bewegwijzering
- ◇ Licht andere natuurgebruikers zo nodig en zo mogelijk in over geplande activiteiten
- ◇ Respecteer de taal, gewoonten en gebruiken van de plaatselijke bevolking.
- ◇ Respecteer eigendom (privé & publiek) en zorg voor de nodige toelatingen

4.8. Begeleiding & opleiding

4.8.1. Situering:

Reeds vanaf de oprichting van de BFNO (1989) werd de klemtoon gelegd op de noodzaak goed opgeleide begeleiders in te schakelen. Sporten onder begeleiding in de natuur geeft een grotere zekerheid dat de deelnemers zich ook terdege aan de BFNO-milieugedragcode zullen houden. De noodzaak dringt zich dan ook op om de begeleiders zoveel mogelijk bij te scholen in de milieuzorgproblematiek.

4.8.2. Praktisch:

- ◇ Zorg voor een aangepaste opleiding van de begeleiders.
- ◇ Begeleid steeds de deelnemers tijdens de activiteiten.
- ◇ Brief de deelnemers steeds over reglementen en/of afspraken die nageleefd dienen te worden
- ◇ Brief de deelnemers over de mogelijke impact van de geplande activiteiten en hoe ze deze impact tot een minimum kunnen herleiden
- ◇ Brief de deelnemers steeds over het respect voor de (natuur)beleving van derden.